

Fizikai Szemle 2009/5. 180.o.

JÉKI LÁSZLÓ 1942-2009

2009. április 22-én, hosszú betegség után elhunyt *Jéki László*, a fizikai tudomány kandidátusa, a tudományos ismeretterjesztés kiemelkedő személyisége.

1942. augusztus 1-jén született Pécsen, abban a városban, amelynek haláláig szenvedélyes lokálpatriótája maradt. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerzett fizikus diplomát 1965-ben. A Központi Fizikai Kutatóintézet Magfizikai Főosztályának Magfizika II laboratóriumába került, ahol maghasadással kapcsolatos problémákkal foglalkozott. 1975-ben védte meg kandidátusi értekezését.¹ 1972-ben kapott KFKI Intézeti Díja is tanúsítja, hogy kutató fizikusként is nagyszerűen megállta volna a helyét, pályája mégis másként alakult. Kitűnő szervező és kapcsolatteremtő készsége, valamint az a tulajdonsága, hogy bonyolultnak tűnő problémákat rendkívül gyorsan átlátott, és azok lényegét képes volt mindenki számára érthetően, de soha nem túlegyszerűsítve megfogalmazni, igen hamar a tudományszervezés és a kutatásirányítás területére vezérelték. 1975-ben ő lett a Részecske- és Magfizikai Kutatóintézet elsőtudományos igazgatóhelyettese; ezt a megbízatást 1980-ig látta el.



Feleségével, Évával 2005-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend lo-
vagkeresztje kitüntetés átvétele után.

1972-ben kezdte el szinte ontani magából azt az évi 100-200 cikket és előadást napi- és hetilapokban, a rádió és a televízió szinte minden csatornáján, de élő előadások formájában is, amelyek nevét országszerte ismertté és elismertté tették. 1978-ban megkapta a KFKI Közművelődési Díját, 1980-ban a "Szocialista Kultúráért" kitüntetést majd 1986-ban az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Prométheusz-érmét is.

1980 és 1986 között a MTESZ főtitkárhelyetteseként dolgozott. Ismeretterjesztő tevékenysége alapján kapta meg 1986-ban a Munka Érdemrend ezüst fokozatát.

1986-ban ismét a KFKI-ban találjuk, az RMKI tudományos főmunkatársaként, az intézetvezetés részeseként. Ebben az időszakban sem hagyta abba a tudományos ismeretterjesztést, és 1989-ben másodszor is megkapta a KFKI Közművelődési Díját. A kilencvenes évek elejétől 2007-ig az RMKI tudományos titkáráként

dolgozott, miközben folytatta, sőt fokozta ismeretterjesztő munkáját. Megragadta az új, korszerű technikai lehetőségeket: internetes hírportálokon, elsősorban az [origo] -n éppúgy megtaláljuk nevét, mint a *Mindentudás Egyeteme* előadói között, amelynek egyik legemlékezetesebb előadását tartotta meg *Sugárözönben élünk* címmel. Számos lap, elsősorban a *Népszabadság* hasábjain publikált, miközben dolgozott a *Fizikai Szemle* és a *Magyar Tudomány* szerkesztőbizottságaiban is.

Egy évtizeden át gyűjtötte az 1991 végén megszűnt egységes KFKI történetére vonatkozó írásos és szóbeli emlékeket. Ennek alapján írta meg rendkívül alapos, tudományos igényű, 2001-ben megjelent könyvét a KFKI történetéről,² amely minden bizonnyal egyik legjelentősebb és legmaradandóbb alkotása. Egy évvel később jelent meg könyve szülőhelye, Pécs- Vasas vasbányászatának történetéről.³ 2003-ban új meglepetéssel szolgált: "konyhatudományi" (valójában tudományos ismeretterjesztő) könyvet jelentetett meg a táplálkozástudomány fizikai és kémiai alapjairól,⁴ a tőle megszokott, élvezetes stílusban.

Tevékenységet a Magyar Nukleáris Társaság 1996-ban Szilárd Leó-díjjal, a Magyar Asztronautikai Társaság 1998-ban Fonó Albert-éremmel, a Magyar Újságírók Országos Szövetsége 1999-ben Hevesi Endre-díjjal, a Magyar Tudományos Akadémia 2002-ben Akadémiai Újságírói Díjjal ismerte el. 2005-ben megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje kitüntetését.

Kivételes műveltségű és memóriájú ember, valódi ember, valódi "két lábon járó lexikon" volt. Minden érdekelt, mindent el szeretett volna raktározni magában vagy különféle gyűjteményeiben, amelyeket nagy szeretettel rendezett és rendszerezett. Igényessége és alázatossága munkatársai körében közmondásos volt. Ugyanazzal a műgonddal tett rendbe, szerkesztett vagy fogalmazott át egy intézeti beszámolót vagy kutatási tervet, mint amilyennel könyveit, cikkeit írta, vagy ahogyan előadásait tartotta.

Még utolsó heteiben, a kórházban is dolgozott. 2008-ban tíz részből álló cikksorozatot írt az [origo] -ba az LHC-ről; ezt 2009 februárjában még egy további cikkel egészítette ki, és még ezután is jelentek meg további írásai a hírportálon. Két utolsó könyve^{5,6} már csak posztumusz jelenhetett meg.

Elhatalmasodó betegségével élni akarását és azt a képességét szegezte szembe, hogy magát és betegségét mintegy természeti jelenségként, kívülről szemlélte. Betegségéről teljes nyíltsággal, de az önsajnálattal vagy a szájalomkeltési szándék legkisebb jele nélkül beszélt. A hogylétére vonatkozó kérdésre az ismeretterjesztő munkáiból jól ismert, feszes, de a lényegre pontosan leíró választ adott, majd soha nem mulasztotta el jellegzetes, fanyar, mégis huncut mosolyával visszakérdezni: "és uraságod hogy van?" Többé már ezt a kérdést sem teszi fel.

Nagyon hiányzik és nagyon fog hiányozni. Emlékét megőrizzük.

Nagy Dénes Lajos

Jéki László a Fizikai Szemlében

- Magszerkezet vizsgálata neutronokkal 23 (1973) 62.
- Heisenberg és az atombomba 45 (1995) 72.
- Norvégia 200 koronás bankjegye.46 (1996) 368.
- Nagy F.András: A Berzsenyi Gimnáziumtól a Vénusz bolygóig - Michiganban.47 (1997) 295.
- Szilárd-tábla a Dupont Plazában, Washingtonban.48 (1998) 57.
- Közeledik a Cassini.48 (1998) 395.
- Kiss Dezső 70.49 (1999) 4.
- Fizika a színpadon.49 (1999) 270.
- Kiss Dezső, 1929-2001.(Szegő Károllyal) 51 (2001) 219.
- Fizika a színpadon II-III-IV.51 (2001) 250, 282, 363.
- Fizika a színpadon V.52 (2002) 62. Megjegyzések a Teller-nekrológhoz.53 (2003) 375.
- Neumann János és a nukleáris fegyverek.53 (2003) 423.
- NASA-elismerés magyar kutatóknak.54 (2004) 430.
- Fizika és a mindennapi élet.55 (2005) 35.
- Magyar részvétel a Rosetta-Philae űrmisszióban.55 (2005) 224.
- Megállapodás az ITER felépítéséről.55 (2005) 296.

Mindig izgatott a "miért" kérdése - beszélgetés Pál Lénárd akadémikussal. 55 (2005) 395.
Simonyi-nap a KFKI-ban.55 (2005) 450.

KÖNYVISMERTETÉSEI

Lanouette William: Szilárd Leó - zseni árnyékban.48 (1998) 64
Vargha Magda (ed.): The Konkoly Observatory chronicle. 49 (1999) 461.
Almár Iván: A SETI szépsége - kutatás földön kívüli civilizációk után.50 (2000) 36.
arlai Katalin, Bognár-Kutzián Ida (szerk.): .Unwritten messages. from the The future of the Universe and the future of our civilization.50 (2000) 347.
Barlai Katalin, Bognár-Kutzián Ida (szerk.) "Unwritten messages" from the Carpathian Basin.53 (2003) 446.

-
1. Jéki László: A 252-californium spontán hasadásánál keletkező neutronok energiaeloszlása. *Magyar Fizikai Folyóirat XXIV/4* (1976) 281.
 2. Jéki László: *KFKI*. Arteria Studio, Budapest, 2001, 193 oldal.
 3. Jéki László: *Vasasok Vasason - vasbányászat és vaskohászat a középkorban*. Arteria Studio, Budapest, 2001, 61 oldal.
 4. Jéki László: *A gyilkos nő és a bab*. Magyar Konyha, Budapest, 2003, 105 oldal.
 5. Jéki László: *A rózsza komplex függvényei*. Hetedhétatár, Pécs, 2009, 294 oldal.
 6. Jéki László: *Szeressétek a spagettit!* Hetedhétatár, Pécs, 2009, 248 oldal.